

FRÅN NOVGOROD TILL SVARTA HAVET

- ÅRETS FÄRD MED AIFUR
STOR FRAMGÅNG MEN
MÅNGA STRAPATSER

Sommarens färd med 9-metersbåten Aifur på de vikingatida vattenlederna genom Ryssland blev en stor framgång. Trots hårda strapatser, som berodde på det låga vattenståndet i floderna, kunde årets upplaga av "Expedition Holmgård" genomföras i stort sett enligt plan, från Novgorod till Svarta havet.

Övre Lovat var grund och besvärlig och ett ihärdigt regnande gjorde denna etapp till en plåga.

Foto:
Håkan Altrock
Expedition
Holmgård

Författare:
Rune Edberg
E-post:
sim-re@
nordm.se

Expedition Holmgård är i skrivande stund (andra veckan i september) i sin slutfas och kommer att avbrytas inom några veckor då sista etappens besättning åker hem efter att, förhoppningsvis, ha lämnat vikingabåten i säkert förvar tills den kan föras tillbaka till Sverige igen. Finansieringen av hemtransporten har varit ett olöst problem ända tills häromdagen, då föreningen som äger båten fick ett mycket glädjande besked från Historiska museets chef, Ulf Erik Hagberg. Historiska museets vänförening har nämligen beslutat att ställa upp och garantera det penningbelopp som krävs för att frakta hem båten från Odessa i Ukraina.

OLIKA OMGÅNGAR

"Expedition Holmgård" har genomförts i två omgångar. Sommaren 1994 färdades vi från Sigtuna till Novgorod. Resan tog 41 dygn.

1995 var ett mellanår, som ägnades åt förberedelser. Den mest kritiska delen av färdsträckan i Ryssland rekognoserades, och resultatet var uppmuntrande.

Vi gjorde också en del prov med rullar för landtransport, redovisade här i *Marinarkeologisk tidskrift*.

(Rapporter om färderna 1994 och rekognoseringen 1995 finns publicerade som separata skrifter. Se fotnot).

EN TIONDEL AV JORDENS OMKRETS

Årets färd startade i Novgorod, på exakt samma plats som resan avbröts 1994, den 19 juni och tog således ca tre månader.

Exakt vilken distans som tillryggalagts går inte att säga förrän loggboksan-teckningarna bearbetats, men det handlar, mycket ungefärligt, om ca 2200 km.

Färdsträckan 1994 var 1380 km, totalt Sigtuna-Odessa således ca 3600 km, nästan en tiondel av jordens omkrets.

OSÄKER FARBARHET

Ett stort osäkerhetsmoment vid färdplaneringen var hurdan vattenföringen i floderna skulle bli.

Vi visste att övre Lovat och de mindre floderna norr om Smolensk kan vara helt ofarbara under torrår, och att torrår inte är ovanliga.

1992 var till exempel ett sådant dåligt år.

1995, det år då rekognoseringen utfördes, var däremot ett normalår och floderna föreföll då klart farbara för en båt som Aifur.

SÄMSTA FLODÅRET

Det var ont om snö i Sverige i vintras och det gav oss onda aningar som tyvärr besannades, först under försommaren av rapporter från ryska kontaktmän, sedan under själva expeditionen. 1996 visade sig till och med bli det sämsta flodåret i mannaminne i västra Ryssland.

Åar, som normalt brukade hålla meterdjupt vatten sommaren igenom, låg redan i början på juni med uttorkade fåror.

Ändå var det endast ca 180 km av den totala sträckan som expeditionen inte lyckades genomföra av egen kraft: Sträckan Sopki-Usvjaty (övre Lovat) var tyvärr helt ofarbar, den hade inte gått att köra ens med kanot!

De alternativa färdsträckor som stod till buds avspanades men visade sig detta år vara omöjliga, de också.

KÄRRA MED TRÄHJUL

Närmare Smolensk grundade också Kasplja upp oroväckande men då tillverkade expeditionen en kärra med trähjul och rullade båten över land på den, tills sjösättning åter kunde ske, i Dnjepr.

"Expedition Holmgård" med Aifur är inte bara ett äventyr utan också ett prov på experimentell arkeologi.

Kort kan man säga att den historiska bakgrunden till "Expedition Holmgård" finns att söka i vikingatidens färder till Kiev och Konstantinopel.

Vikingarna medverkade ju, enligt ryska källor, vid 800-talets slut också i bildandet av den första ryska staten.

BÅTFÄRDSARKEOLOGI

Mycket är okänt i hur förbindelserna konkret gestaltade sig, inte minst under vilka villkor som flodfarten ägde rum

och man kan se expeditionen som en variant av vad som har kallats "kommunikationsarkeologi", eller mer konkret "båtfärdsarkeologi".

Utifrån detta perspektiv finns det mycket att analysera och diskutera. Det kommer också att ske i sinom tid.

RESANS HÅLLPUNKTER

13 juni

Aifur skeppas från Stockholms frihamn

På grund av vattenbrist i flera floder tvingades besättningen att under fältmässiga förhållanden tillverka en primitiv kärra att sätta båten på.

Foto:
Torbjörn Fälth
/Expedition
Holmgård

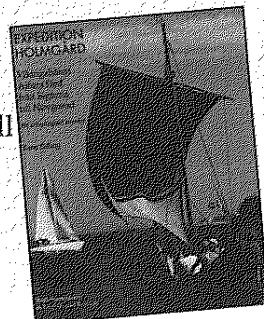

Köp alla fyra för specialpris – endast 160:–!

Expedition Holmgård

Av Rune Edberg. Med expeditionens egna bilder.
Vikingabåten Aifur gjorde sommaren 1994 en färd från Sigtuna till
Novgorod. Det var den första liknande i modern tid som enbart
litat till segel- och muskelkraft.

Utgiven i Sigtuna museers skriftserie. 76 sidor.

Vikingavägar i öster

Av Rune Edberg, Mats G Larsson och E A Schmidt

Illustrerade rapporter från rekognoseringsresor i Ryssland och Georgien sommaren 1995 –
hur ser vikingarnas flodvägar ut i dag? Utgiven i serien *Rapporter och Meddelanden från
Sigtuna Museer*. 44 sidor, A4-format. Utkom i januari 1996. Nu fjärde tryckningen!

...han for österut till Gårdarike

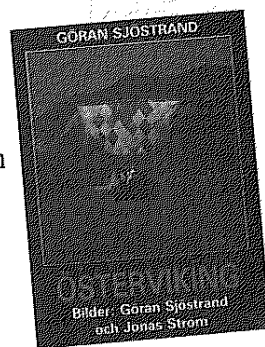
Av Mats G Larsson

En lättläst översikt över vikingatidens förbindelser mellan Norden och Ryssland, skriven
av författaren till bästsäljaren *Ett ödesdigert vikingatåg* om Ingvar den vittfarnes äventyr
på 1040-talet. Utgiven i Sigtuna museers skriftserie. 50 sidor.

Österviking

Av Göran Sjöstrand. Bilder Göran Sjöstrand och Jonas Ström
Berättelsen om Krampmacken – den rekonstruerade vikingabåten
från Gotland och dess fantastiska färd genom östra Europa 1985.

Textabs förlag, 187 sidor, inbunden.

Ja, jag beställer

...ex av "Vikingavägar i öster" à 40:–   ...ex av "Österviking" à 80:–
...ex av "Expedition Holmgård" à 75:–   ...ex av "...han for österut till Gårdarike" à 40:–

...paket med alla fyra skrifterna för endast 160:–

Namn: .....

Adress: .....

Porto tillkommer! (Bokpaketet kan också köpas i museishopen)

Skicka in talongen till Sigtuna Museer, Box 13, 193 21 Sigtuna. Ring 08/592 510 18,
faxes 08/592 562 32 eller skicka e-post: sim@nordm.se

FRÅN NOVGOROD TILL SVARTA HAVET

FORTS.FRÅN SID 5

till St Petersburg som däckslast på den ryska fraktbåten Volna 3.

18 juni

Efter tre dagars brottning med tullbyråkratin, kan Aifur köras på lastbil till Novgorod och sjösätts

19 juni

Expeditionen startar på samma plats som den avbröts 1994 och gör ett kort strandhugg i Gorodisjtje, Novgorods föregångare, en plats med nordisk bosättning under 800- och 900-tal.

21 juni

Aifur seglar över sjön Ilmen (som kallas "Holms hav" på en svensk runsten).

26 juni

Aifur når Peregino vid Lovat och sandbankar i floden börjar ställa till med stora problem. Dragning med rep från stränderna är ofta enda möjlighet att komma framåt. Det ösregnar varje dag och allt blir blött.

30 juni

Expeditionen når staden Cholm efter att under flera dagar ha kämpat mot hård motström i steniga, grunda forsar. Slitkölen, som är i ek, gick av i en av forsarna! Besättningsbyte, det första av fyra.

2 juli

Rekognosering från bil visar att Lovat är praktiskt taget torr ovanför Cholm. Efter att ha snickrat ihop en hjulkonstruktion av trä startar expeditionen en landdragning i riktning mot Velike Luki. och når Sopki, 15 km söderut.

5 juli

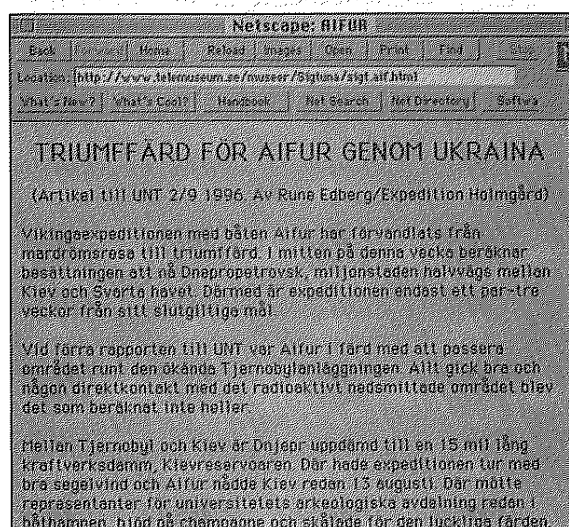
Beslut om att på grund av omständigheterna låta transportera båten till Usvjaty och göra en omstart där.

8 juli

Andra besättningsbytet. Start från Usvjaty. Floden Usvjatja visar sig vara grund och igenväxt, men det går ändå att komma fram. En kort passage genom vitryskt territorium innan expeditionen når Ponizove. En natt dyker en beväpnad galning upp i tältlägret och skjuter vilt omkring sig. Ingen skadas, tack och lov, och busen ger sig självmant av.

15 juli

Vattennivån i Kasplja är skaplig och det bli en fin rodd, tyvärr inte längre än till i höjd med Demidov. Under ledning av skeppstimmermannen snickras nya bättre trähjul.

20 juli

Efter 65 km dragning på land kan Aifur sjösättas i Dnjepr, nära Gnjozdovo. Tredje besättningsbytet.

24 juli

Start från Smolensk. Från denna punkt är det inte längre motström utan medström. Efter lite övning visar det sig gå bra att styra båten i forsarna, om man rör kraftigt bakåt.

27 juli

Aifur passerar åter in i Vitryssland och når Mogiljov.

10 augusti

Aifur passerar gränsen till Ukraina och seglar tätt intill spärrområdet vid Tjernobyli.

13 augusti

Expeditionen kommer fram till Kiev, lägger till vid båtklubben, hyllas med champagne av universitetets utsända och bjuds på mottagning på svenska ambassaden. Fjärde besättningsbytet. Följebilen, bemannad av två ryska medarbetare, skickas tillbaka.

3 september

Expeditionen kommer efter många dagars svettig rodd i motvind till Dnepropetrovsk. Efter Kiev är floden hårt utbyggd för kraftändamål och det historiska forslandskapet finns inte längre kvar.

Omkring 20 september

Expeditionen avslutas vid Dnjeprs utflöde i Svarta havet.

Rune Edberg

Sigtuna Museum
Box 13, 193 21 Sigtuna

MER ATT LÄSA

Rune Edberg

Expedition Holmgård. Vikingabåten Aifurs färd från Sigtuna till Novgorod. Ett arkeologiskt äventyr. Sigtuna museers skriftserie 5. (1994).

Rune Edberg (red)

Vikingavägar i öster. Meddelanden och rapporter från Sigtuna museer, 1. (Artiklar av Rune Edberg, Mats G Larsson och E A Schmidt). (1996)

Aifurs hemsida på Internet

<http://www.telemuseum.se/museer/sigtuna.sigt.aif.html>